

как лексико- и грамматикографического комплекса, имеющего специально-научное лингвистическое назначение; как промежуточное звено между традиционной картогекой и компьютерным корпусом; определение тезауруса со всеми его преимуществами относительно традиционного лексикографического представления в диалектологии и тому подобное. *Тезаурус* — лингвографическое издание или электронный ресурс, который содержит слова (словосочетания, фразеологизмы, поговорки и т. д.), расположенные в алфавитном порядке (с отображением лексикографических, грамматикографических, фразеологических и других единиц), что объясняет значение описываемых культурно-речевых единиц и предоставляет другую лингвистическую информацию или сообщает сведения о существах и предметах, обозначаемых ими (онимографические единицы), а также приводит контексты их употребления в речи определённой языковой системы. **Выводы:** тезаурус говора имеет огромный потенциал как новая технологическая возможность описания лингвистического объекта как языковой системы. Как лингвографический объект, он способен решить широкий спектр лингвистических задач в совершенствовании и оптимизации научно-информационного обеспечения лингвистических исследований.

Ключевые слова: лингвография, тезаурус, лингварий, говор, диалектный дискурс, текстотека, языковая единица, речевая единица, лексико- и грамматикографический комплекс, параметризация.

Tatyana V. HRONKO,

Candidate of Philology (Ph.D.), Docent of the Ukrainian Language Department, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University; 1 Shevchenko st., Kropyvnytsky, 25006, Ukraine; tel.: +38 050 0310222; e-mail: hromkot@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-4661-4302

THE SAURUS AS A LINGUOGRAPHIC DESCRIPTION OF A SPEAK: THEORETICAL GROUNDS OF SCIENTIFIC AND INFORMATION BASE

Summary. The *purpose* of this article is to describe and theoretically comprehend the thesaurus of the dialect as a linguographic product, having its own specifics, constitutes the empirical basis of evidence-based linguistics at its present level of development. The *object* is a dialect thesaurus, which presents its linguistic as a cultural-speech system. The *subject* of the research is the theoretical and functional foundations and parametrization of the dialect thesaurus as a linguistic object of its description as a linguistic system. The *result* of the research is the substantiation of the dialect thesaurus as a holistic integrated product in the entire volume of its linguistic information content and compliance with the indicated theoretical principles; as a lexical and grammatical complex, has a special scientific linguistic purpose; an intermediate link between a traditional filing cabinet and a computer case; definitions of the thesaurus with all its advantages relative to the traditional lexicographic representation in dialectology and the like. *Thesaurus* is a linguistic publication or electronic resource that contains words (phrases, phraseological units, proverbs, etc.) arranged in alphabetical order (displaying lexicographic, grammatical, phraseographic and other units), which explains the meaning of the described cultural and speech units and provides other linguistic information or reports information about the creatures and objects designated by them (onymographic units), and also gives the contexts of their use in the speech of a particular language system. **Conclusions:** The dialect thesaurus has enormous potential as a new technological opportunity to describe the lingual dialect as a linguistic system. As a linguographic object, it is able to solve a wide range of linguistic problems in improving and optimizing the scientific and information support of linguistic research.

Key words: linguography, thesaurus, linguistic, subdialect, subdialect discourse, text-library, linguistic unit, speech unit, lexical and grammatical complex, parametrization.

Стаття отримано 4.05.2021 р.

DOI: 10.18524/2307-4558.2021.35.237840

УДК 811.163.2'271.12'282.6(560.11)

ИЛИЕВ Иван Георгиев,

доктор по български език, доцент в Катедра по хуманитарни науки, Пловдивски университет, Филаил Кърджали; бул. „Беломорски“ 26, Кърджали — 6600, България; тел.: +359886787696; e-mail: ivan_iliev20002000@yahoo.com; ORCID ID: 0000-0002-2627-972X

ЗА НАЧАЛОТО НА БЪЛГАРСКАТА КНИЖОВНА НОРМА В РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ

Анотация. *Обект* на изследване в статията са първите прояви на български книжовен език в Република Турция, дело на българомохамеданския автор Хасан Уйгун, издател по професия. Това е много важна тема, защото нищо не се знае за съществуването на литературни творби на диалектен български в Турция. *Целта* е читателите да се запознаят с неговите прозаични и поетически творби (разказа *Кървавочервени* и стихотворението *Аз съм помак*), писани на български диалект, и с правописа, използван в тях. Използван е филологически *метод*, базиран на текстови анализ на произведенията. Статията е сериозно *научно постижение* и *резултатът* е разкриването на нови данни. *Практическата стойност* на работата е, че тя представлява първи опит за изнасяне на информация за подобна дейност от представител на българското малцинство в Турция, въпреки че досега са съществували опити за подобни прояви

в Гърция и Албания, наред с голямото количество книжнина, създадена от българите в областта Банат в Румъния (вековна традиция) и в Северна Македония (за период от над седемдесет години).

Ключови думи: български език, български диалекти, книжовен език, Европейска Турция, български малцинства зад граница, Хасан Уйгун.

1. ЗА КНИЖОВНИТЕ НОРМИ И АЛОКРАТИЧНИТЕ ВАРИАНТИ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК¹

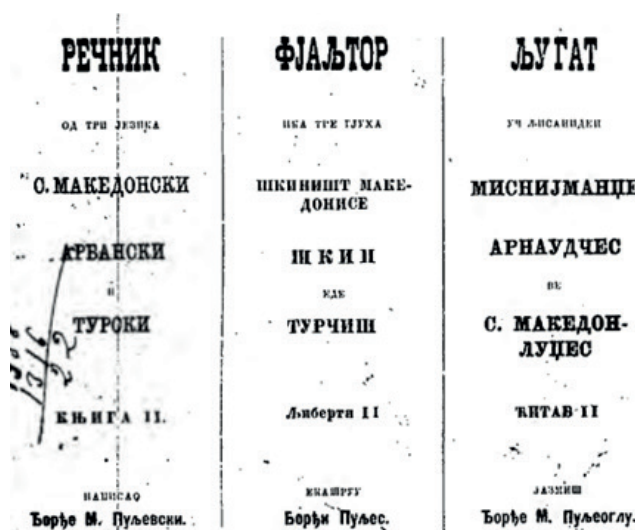
Според написаното в брошурата *Единството на българския език в миналото и днес* [3, с. 4], изразяващо официалната позиция на *Института за български език*, съществуват три книжовни разновидности на езика: една в България, друга в Македония и трета в Румънски Банат. По отношение книжовните езикови форми извън границите на България Валентин Гешев [2, с. 79–81] използва термина *алократични варианти* на българския книжовен език. Тоест македонският и банатският книжовни варианти представляват алократични форми на БЕ.

За банатската книжовна норма, която използва латиница, е писано много и тук няма да изброявам обширната литература по въпроса, само ще спомена едно наскоро появило се заглавие на Маринела Младенова [9].

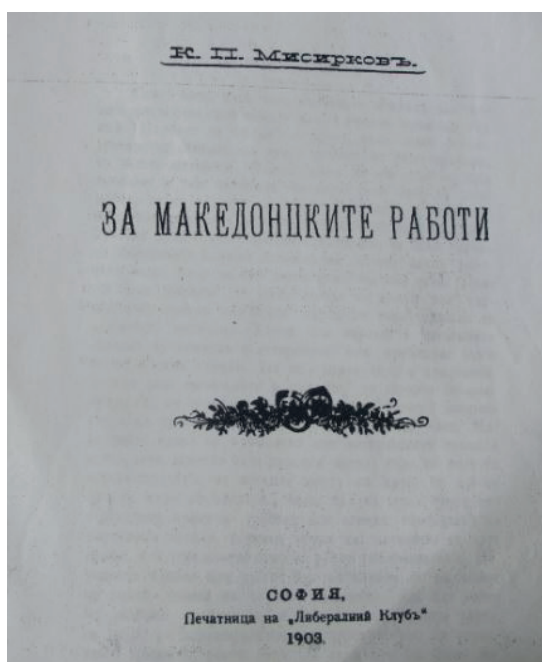
Брой на банатския български вестник *Наша глас* (Снимка: Иван Г. Илиев).

Същото се отнася и за македонската разновидност на българския книжовен език, чиито наченки се появяват далеч преди обнародването на декрета от 2 август 1944 година за изкуственото създаване на македонския език, най-вече по вина на недалновидната политика на българската държава и на Българската академия на науките [10], поради които се създават такива предпоставки.

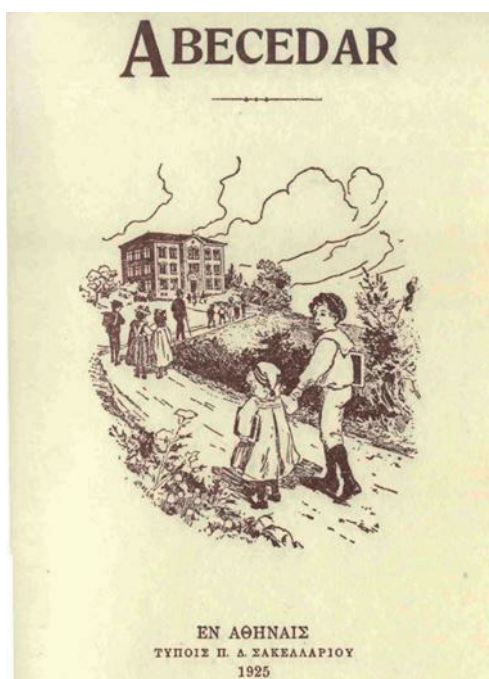
Триезичникът на Георги Пулевски от 1875 (Източник: Уикипедия).

¹ Тази статия е част от монографията на Ив. Г. Илиев и П. Д. Петков *За нашешката литература или за новобългарските писмено-диалектни езикови форми* (Под печат).

Корицата на Кръсте-Мисирковата книга *За македонските работи*, издадена в София през 1903 година (Източник: Уикипедия).

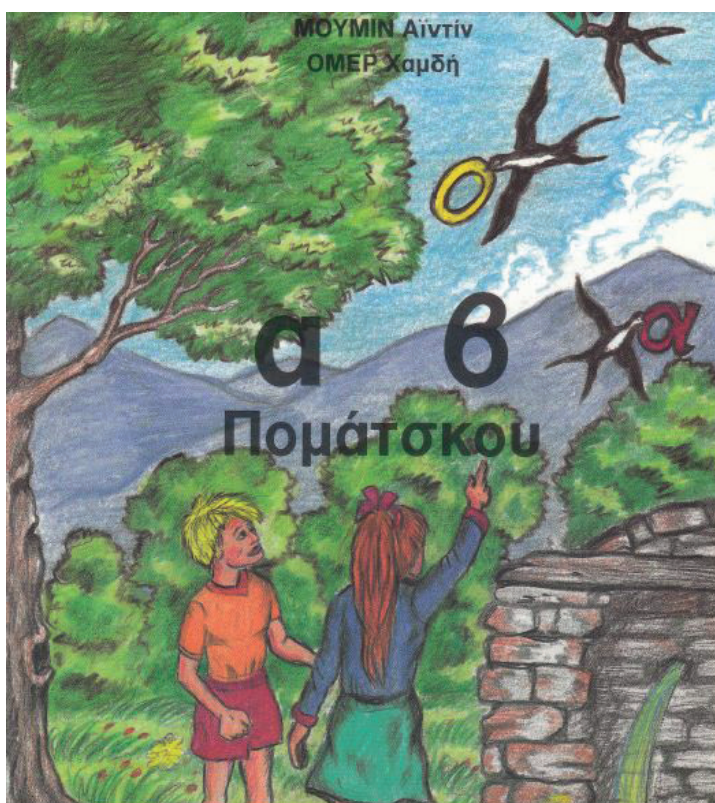
Сътворяването на македонски книжовен език в Югославска Македония в средата на 40-те години на 20 век се предхожда и от опити за създаване на подобен език в Гърция през 1925 година [8, с. 55], когато е създаден *Абецедар* (тоест *Буквар*) на битолско-лерински диалект, отпечатан на латиница (преиздаден и на българска кирилица през следващата година). Вторият подобен опит в Гърция е от 1952–53 г., когато е съставена егейско-македонската *Граматика на македонскиот език* и други учебници на леринско-костурски говор, различен от скопския.

Абецедар от 1925 г. (Източник: Уикипедия).

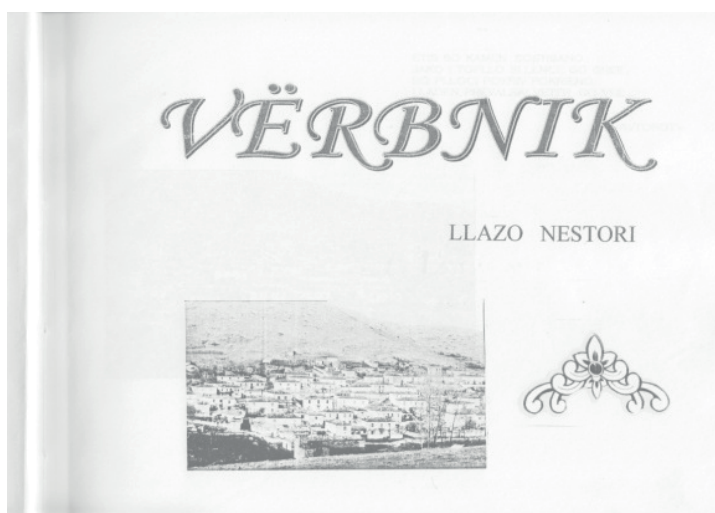
В края на 20 век в Гърция се появила редица опити за създаване на т. нар. „помашки език“ сред българомохамеданите в Южните Родопи, за който също се натрупа обширна литература — от Иван Кочев [8] до Мартин Хенцелман [13] и др.

Буквар (*Помацку*, тоест *Помашки език*), с автори А. Мумин и Х. Омер, за обучаване на българчетата от Гръците Родопи (Снимка: Иван Г. Илиев).

Доскоро неизвестен алократичен вариант на българския език е този от християнското село Върбник (Върбник), Корчанско, в Албания [2, с. 343, 383]. Местният автор, който твори на диалектен български с албанска латиница, се казва Лазо Нестори, а предговорът към книгата му, също на върбнишки диалект, е от Димитър Бело. Валентин Гешев [2, с. 344] показва откъси от споменатата книга в кирилска транслитерация.

Книгата на Лазо Нестори (Снимка: В. Гешев).

Сред така наречените горани — славяноезична мюсюлманска общност в Албания и Косово, чиито представители се самоопределят по различен начин — някои като българи, други — като македонци, трети — като самостоятелен етнос, също се развива богата литература. За нейния основен представител, Назиф Докле (автор на поезия, речници и т. н.), информация може да се почерпи от различни места, като едното от тях е статия на Раки Бело [1].

Стихосбирка на Назиф Докле (Снимка: Иван Г. Илиев).

2. ЗА БЪЛГАРОМОХАМЕДАНИТЕ (ПОМАЦИТЕ) В ТУРЦИЯ И ЗА ТЕХНИТЕ ДИАЛЕКТИ

В Европейска Турция и Мала Азия след Руско-турската война през 1877–78 година и на още няколко вълни по-късно се преселват доста българомохамедани (от Македония, Родопите и Северна България), чиито селища са подробно отбелязани в книгата на Георги Зеленгора *Помациите в Турция* [4]. Изследванията върху езика на българските помаци в Турция са в зародишен етап [15; 6 и др.; 5 — Под печат]. Но както отбелязват Адаму и Фанчуло [11, с. 59], за използването на (писмен) помашки диалект в Турция досега няма много информация, ако не се брои статията на Теде Кал [14], в която се споменава неофициалната му употреба при писане.

3. ОТ РАЗГОВОРЕН ДИАЛЕКТ КЪМ ПИСМЕН ЕЗИК В ТУРЦИЯ

Ситуацията в Европейска Турция обаче е на път да се промени, защото българските помаци там вече имат своите литературни прояви на роден диалект в лицето на Хасан Уйгун (Hasan Uygun). По информация от неговата фейсбук страница той е от село Мерич, Узункьопруйско, близо до Одрин и живее в станбулския квартал Еюп. Работи като книгоиздател и е автор на разказа *Кървавочервени*, написан на мъгленски помашки диалект (според думите на самия автор) и публикуван в бр. 7 на онлайн вестника *Гласът на помациите (Pomakların sesi)*. Разказът е представен в два варианта на латиница (има и турски превод, който бе използван при създаването на книжовния български вариант — вж. по-долу).

Хасан Уйгун и вестник *Гласът на помациите* от Турция (Източник: фейсбук).

Така изглежда първият вариант на *Кърваочервени* от Хасан Уйгун.

Tsarni tsarveni

A pa ništo na pravil Amiet na Isin Beg. I nanka mu i uba mu taka savieruvat. Bratjata da i pitiš, idien su idien ne se znajat. Šo je uon liesin bil ud glavata. “Kandırmişlar onu Akim bey” mu vele pa ta starata. Maškoto mu mouče, uona kutu prazna vudunica. Naka ispadne, arnu ke gu izvenčam. Ke mu sukaršam ta pulvinata glava. Ke gu pitam, da videme šo e va rabota. Slušij bre, išam tro zardiniego keistrajšaj nozite. Birikiet za idna rasa safatij. Sa tragnaj na guore. Sa mitnaj u tija kapinite, gol gol! I gazut mi sajšari.

Uon pa videal idna carnatija, tam i idien oblak stanal kade planinite. Videal oblakut na gore, Arapite na dolu. Na dolu budnal s staput. Trite maški i dvete ženi bile. Maškite kard vodata bile. Poletu gulem. Sirikal koj ke ma vide bre. Slonce ke zajdiše. Nekoј rečuk im’še ostanatu za da saskrije puzad planinata. Čekaje timlica da sa prave. Jas utad bij’, ut rekata. Ka da kojrinštijte. Ut tam ke i parčekaj Arapin’te. Nojk, čardnoj sa pravi, ut strah umrej, čeki čeki niema nikoj? Słagi słagi ke izludam, šo sa pravija vija Arapini. Paričkite ke sizevam, svatba ke pravam na sinut. Jagu sapravi cal magare. Pa kakvo idno zabušnu i idna visoka traska, kumarta vijat. Jas smaknat, sog su gajki. Oblekvite inapognij u idna torba. Na glavata i nuosam.

On pa na Amiet Beg, muputsarnale tija sivite oči. Ženska mu ja da vide i nata ke mu samiatne. Videal na videal izpratil kravite kade sieltu, mu saskrial pud idna miga. Ud dumka, isparlian stap, gu stiege u ratsite. Na tija maškite mu sa javil pu naprin. Budalesti Arapin’te pa, fatile da si plakat. Da mu sa moliat. Pa Carvienče i on sa skrāl put idna miga. Da ne sa fate na Amiet Beg. Da ne iskaže pu silatu, pu đandarmajte. Si moče pud migata. Na tu, kade niegu pu blisko šo bil, “kes be!” mu riekal Amiet Beg, na Arapinut. A pa, po turcku mu lafiat. Arapinut pa znajal tro turcku, sa naučieal u Stambol.

— *Biz karşıya geçmek. Junan, Avrupa mu riekal.*

Gidimisi carni bilki mu, riekal Amiet Beg. Carvinče kučul puzad migada. Su tu staput mu ripnal na varztija. Mujsukaršial glavite.

Tija ženite, ut tam cikat pa. Ka da vide, ut setud idna zilena đemsa, đandarmajčka, skinal mi gu kapinite. Saskril dieka saskril. Ne možile da gu najdat. Ama Carvinče sa izgrabnal. Tija čovecata tam, glavite kraf mu tičat. Carni carveni mu sa pravile glavite.

— *Bittin sen, mu rikal komutanut, i gu išrapkal kak na trebe.*

— *Acıyn bana, ben yapmadım. Kaçtı komutanım, te orda, pud kapinata!*

Ama pa Gospot gumiluval, tija Arapin’te umni bile, mu kažale na komutanut. Mu riek’le, “Öbürü yapti komutan. Bu masum. Biz tanımayız bunu.”

Taka sa utkinal Carvenče.

Ajas, ka’ sidudiejdoma? Bre ke sa udavaj išam tro. Muckata mi sa napuni voda. Pu nosut mi ispadna. Za oblekvite da ne ustavam sa mačam ud idna strana, ama ka videj ja dušata ja ublekvite, si velam draš dušata Mimiedov, Članuv Mimiet! Ke najdeme idna vrejka neg’de isfarliana. Ke sa uvijme su nija. Taka sivil ne ustanuviš. Taka taka si dujdiej doma, ka da zastrata. Birikiet kujkiata kraj selo. Jas doma vlezij, slonceto ugrija. Smartna rabota, ama šo ki činiš, sinut čike svatba.

Книжовен български превод (събитията се развиват през време на мигрантската арабска инвазия към Европа преди няколко години):

Ахмед, (синът) на Хюсеин Бей, не е сторил нищо. Родителите му вярват в това. Ако питате братята му, те не се имат и не знаят. Какъв бил проблемът — малко с главата не бил добре. А пък старата му майка казва: „Излъгали са го, г-н съдия”. Съпругът ѝ мълчи, а тя като празна мелница (говори). Само да излезе, хубавичко ще го напердаша. Ще му счупя празната глава! Ще го питам да видим какво всъщност е направил! Чуй ме сега! За малко да опъна търнаците заради него! Добре, че се хванах за един клон. И се издърпах нагоре. Чисто гол скочих сред къпините. И задникът ми целият се изподра.

Той пък видял нещо черно и някакъв облак откъм планината. Видял, че облакът отива нагоре, а арабите слизат надолу. Втурнал се да тича надолу с тояга в ръка. Били трима мъже и две жени. Мъжете били близо до водата. Полето — голямо. „Кой пък ще ме види!” — помислил си. Слънцето тъкмо да се скрие. Само няколко крачки и ще се скрие зад планината. Изчакаха да се смрачи. Аз бях отвъд реката. От гяурската страна. Там щях да пресреца арабите. Докато чаках, настъпни нощта, стана полунощ, умрях от страх, но нямаше никого. Какво им стана на тия араби? Ще се побъркам от мислене. Ще прибера паричките и ще направя сватба на сина си. Виж какво магаре е станал! А в тръстиката е непрогледен мрак, освен това жужат и комари. Съблякъл съм се, останал съм само по гащи. Дрехите ги натъпках в една торба. Нося ги на главата си.

Всъщност Ахмед Бей е посърнал, с тия сиви очи ... Няма да прости дори на муха от женски пол. Усетил, че няма да стане така (работата), отпратил кравите към селото и се скрил под един овраг. В ръцете си стиска опушена долева тояга. Появил се първо пред мъжете. Глупави араби, щом го видели, започнали да циврят и да му се молят. А Царвиенче също се скрил — под друг овраг. Да не го види Ахмед Бей. За да не разкаже на селяните какво се е случило и да не го издаде на жандармерията. Тихичко стоял в укритието си.

Ахмед Бей изкрецял, „Млъкни!“ на арабина, който бил на брега от неговата страна. Говорил им на турски. Арабинът знаел малко турски. Научил го в Истанбул.

Казал му: „Ние ... минаване отсреща. Гърция, Европа.“

Ахмед Бей изкрецял: „Ах, вие черни създания!“ и Царвиенче дочул думите му иззад хълмчето. Скочил върху им с тоягата си. Разбил им главите. А от другата страна плачат жените. И що да види! По хълма се задава зелен военен камион, жандармерията идва. Веднага търтил през къпините. Скрил се, където намери. Не могли да го открият. Но Царвиенче бил хванат. Разбира се, кръв шуртяла от главите на мъжете. Главите им били кървавочервени.

— Свършено е с теб! — казал командирът. — След което го напердашил едно хубаво.

— Смилете се над мен, не бях аз. Той избяга, командире, ето там, зад къпините.

Но Господ го обичал, арабите били умни хора, разказали истината на командира. Казали му: „Другият беше, командире. Този е невинен. Не го познаваме.“

Така Царвиенче спасил кожата.

А аз как се прибрах вкъщи? За малко да се удавя бе! Устата ми се напълни с вода и ми излезе през носа. От една страна, не исках да си оставя дрехите, но след като осъзнах, че ще загубя или дрехите или живота си, си казах: „Гледай кожата си да спасиш, Мемедов!? Все някъде ще намериш хвърлен чувал, с който да се увиеш. Съвсем гол няма да останеш.“ Лека-полека, чак към сутринта успях да се прибера вкъщи. Добре че домът ми е извън селото. Когато се прибрах вкъщи, слънцето беше пред зазоряване. Мръсна работа е (както виждаш), но какво да се прави, трябват пари за сватбата на сина.

От Хасан Уйгун е и едно стихотворение (*Я съм помак*), написано във варианти на кирилица и латиница, също с турски превод, което самият той ни прати, заедно с разказа си. Отпечатано е в сборника *Aşrı Memleket: Trakya'nın Renkli Dünyası* (*Цветният свят на Тракия*) [12].

Сборникът *Цветният свят на Тракия*.

От стихотворението показваме само кирилския вариант:

Я съм помак, нанка, уба, нана, бабу. Коринут уд помак.

Уд Трастаник станане, дуйдине на Куплия.

Я съм помак. Нана праве качамак, нанка — русници,

ингия — тиглан баник, ала — тиквиник.

Я съм помак. На Георгиевдиан са лулам.

Щракалут ку видеями, са валкам.

Ора рипам, куту лут скуакам.

У крафта уайгин ми горе, ка ке гу видам некуй друйк помак.

Я съм помак. Си свирам пу уафците кавал,

са борам с волофта, с малачките.

Уарам, сеям, жниям, куасам.

Писувам, су изикут на утре са нуасам.

Български книжовен превод:

Аз съм помак. Майка, татко, баба, дядо (също). Коренът ни е помашки./ От Тръстеник се вдигнахме и в Кюплю се преместихме./ Аз съм помак. Баба ми качамак прави, майка — рустици (брашњана супа)./ Едната ми леля — тиглан баник (баница със сирене, спанак и тиква), другата — тиквеник./ Аз съм помак. На Гергьовден се люлея./ Като видя щъркел, се търкалям./ Хоро тропам, като луд играя./ Кръвта ми кипи, като видя друг помак./ Аз съм помак. Свиря на кавал след стадото си./ С волове и биволи се боря./ Ора, сея, жъна./ Пиша. С езика си към бъдещето се нося.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Хасан Уйгун явно търси най-подходящия начин за писмено изразяване на майчин език. Във вариантите на разказа си предлага избор измежду двойки думи с различен правопис, като *ništo* — *ništo*, *činiš* — *činiš*, *jas* — *yas*, *ženska* — *jenska* и т. н. А в стихотворението пише и на кирилица. Което си е опит за установяване на някаква писмена норма. Делото му вероятно ще бъде последвано и от други негови събратя в Турция, както и нови негови творби. Но официалните български институции, които отговарят за развитието на българската езикова норма, няма да го разберат, както не успяха да разберат и радетелите за обогатяване на български книжовен език с елементи от западните говори. И най-вероятно ще го оплюят неоснователно, както стана с мнозина други преди него, вместо да забележат полезното в труда му. В допълнение, създаването на „помашка“ книжовна норма и в Турция едва ли ще бъде лесно, пред вид факта, че говорещите сравнително близки диалекти помаци в Гърция, които използват ту гръцко писмо, ту латиница, ту кирилица, още не са стигнали до някакво задоволително решение на проблема. А турските помаци са много по-разнообразни в езиково отношение и си служат с балкански, родопски и македонски диалекти.

Литература

1. Бело Р. Назиф Докле — всеотдайният краевед от Гора, Албания. *Българистика*. София, 2020. Т. 41. С. 71–74.
2. Гешев В. Следистория на българския език : български език на Балканите, спомени за българско минало, противоречиво и динамично настояще. София : УИ „Св. Климент Охридски“, 2018. 547 с.
3. Единството на българския език в миналото и днес. Отделен отпечатък на сп. „Български език“. София : Институт за български език БАН, 1978. Брой 1.
4. Зеленгора Г. Помаци в Турция : Електронна книга. 2012. URL : Biblio.bg.
5. Илиев Ив. Г., Королов Л. Говорите на българомохамеданите в Мала Азия. *Българска диалектология*. София. (Под печат).
6. Илиев Ив. Г., Петков П. Д. Бележки заформите на две бъдещи времена в българския преселнически говор в Узункюпрүйско. *Онгъл*. 2019. С. 92–102.
7. Илиев Ив. За нашенската литература или за новобългарските писмено-диалектни езикови форми (Под печат).
8. Кочев Ив. За така наречения „помашки език“ в Гърция. *Македонски преглед*. София : Македонски научен институт, 1996. Брой 4. С. 43–56.
9. Младенова М. Към въпроса за лексикографските опити на банатските българи. *Светът е слово, словото е свят*. Благоевград : ЮЗУ „Неофит Рилски“, 2016. С. 204–215.
10. Шклифов, Бл. За разширението на диалектната основа на българския книжовен език и неговото обновление. 2 изд. София : Благотворително изд. на дружество «Огнище» ; VERITAS ET PNEUMA PUBLISHERS Ltd., 2003. 25 с. URL : http://macedonia.kroraina.com/statii/shklifov_2003.htm
11. Adamou Ev., Fanciullo D. Why Pomak Will Not Be the Next Slavic Literary Language. *Linguistic Regionalism in Eastern Europe and Beyond. Minority, Regional and Literary Microlanguages*. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2018. P. 40–65.
12. Aşrı Memleket : Trakya'nın Renkli Dünyası : İletişim Yayınları / derleyenler T. Bilecen, I. Dizman. İstanbul : İletişim, 2017. 384 s.
13. Henzelmann, M. Authentizität als treibende Kraft bei der Herausbildung slavischer Mikroliteratursprachen (am Beispiel des Pomakischen und des Schlesischen) : Series : Specimina Philologiae Slacicae. München-Berlin-Leipzig-Washington/D. C. : Kubon & Sagner GmbH — BiblionMedia, 2015. Band 185. 355 S.
14. Kahl T. The presence of Pomaks in Turkey. *The Pomaks in Greece and Bulgaria. A Model Case for Borderland Minorities in the Balkans : Südosteuropa-Studien* / Ed. by Klaus Steinke and Christian Voss. München : Verlag Otto Sagner / Südosteuropa Gesellschaft, 2007. Vol. 73. P. 227–234.
15. Koroloff L. Notes on the Dialect of Zhèrveni, Kostur Region, as Spoken by Their Descendants in Mustafapaşa and Cemil Köy, Turkey. *Slovène*. Moscow : Institute for Slavic Studies RAS, 2012. Issue 2. P. 111–116.

References

1. Belo, R. (2020), “Nazif Dokle — a dedicated local historian from Gora, Albania”, *Bulgarian studies* [“Nazif Dokle — vseotdayniyat kraeved ot Gora, Albaniya”, *Balgaristika*], Sofia, vol. 41, pp. 71–74.
2. Geshev, V. (2018), *Post-history of Bulgarian : Bulgarian language on the Balkans, memories about Bulgarian past, controversial and dynamic present* [*Sledistoriya na balgarskiya ezik : balgarski ezik na Balkanite, spomeni za balgarsko minalo, protivorechivo i dinamichno nastoyashte*], University St. Kliment Okhridski Press, Sofia, 547 p.

3. “The unity of the Bulgarian language in the past and today”, *Bulgarian language journal* : A separate print (1978) [“Edinstvoto na balgarskiya ezik v minaloto i dnes”, *Balgarski ezik* : Otdelen otpechatak], Institute of Bulgarian Language BAS, Sofia, issue 1.
4. Zelengora, G. (2012), *The Pomaks in Turkey* : E-book [Pomatsite v Turtsiya : Elektronna kniga], available at : Biblio.bg.
5. Iliev, Iv. G., Korolov, L. (In press), “The speeches of the Bulgarian Mohammedans in Asia Minor”, *Bulgarian dialectology* [“Govorite na balgaromohamedanite v Mala Aziya”, *Balgarska dialektologiya*], Sofia.
6. Iliev, Iv. G., Petkov, P. D. (2019), “Notes on the forms of two future tenses in the Bulgarian immigrant dialect in the Uzunkyupruisko”, *Angle* : Electronic journal [“Belezhi za formite na dve badeshti vremena v balgarskiya preselnicheski govor v Uzunkyupruysko”, *Ongal* : (Elektronno spisanie), vol. 16, pp. 92–102.
7. Iliev, Iv. (in press), *For our literature or for the modern Bulgarian written-dialectal language forms* [Za nashenskata literatura ili za novobalgarskite pismeno-dialektni ezikovi formi].
8. Kochev, Iv. (1996), “About the so-called “Pomak language” in Greece”, *Macedonian Review* [“Za taka narecheniya „pomashki ezik” v Gartsiya”, *Makedonski pregled*], Macedonian Scientific Institute, Sofia, issue 4, pp. 43–56.
9. Mladenova, M. (2016), “On the question of lexicographic experiments of the Banat Bulgarians”, *The world is a word, the word is holy* [“Kam vaprosa za leksikografskite opiti na banatskite balgari”, *Svetat e slovo, slovoto e svyat*], Southwestern University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad, pp. 204–215.
10. Shklifov, Bl. (2003), *On the expansion of the dialectal basis of the Bulgarian literary language and its renewal*. 2nd ed., Charity ed. [Za razshireniето na dialektната основа na balgarskiya knizhoven ezik i negovoto obnovenie, 2 izd., Blagotvoritelno izd.], Ognishite ; VERITAS ET PNEUMA PUBLISHERS Ltd., 25 p. URL : http://macedonia.kroraina.com/statii/shklifov_2003.htm/.
11. Adamu, Ev., Fanchiullo, D. (2018), “Why Pomak Will Not Be the Next Slavic Literary Language”, *Linguistic Regionalism in Eastern Europe and Beyond. Minority, Regional and Literary Microlanguages*, Peter Lang Publishing house, Frankfurt am Main, pp. 40–65.
12. *Ashri Memleket : Trakya'nın Renkli Dünyası : İletişim Yayınları* (2017) / derleyenler T. Bilecen, I. Dizman (eds), İletişim, İstanbul , 384 s.
13. Henzelmann, M. (2015), *Authentizität als treibende Kraft bei der Herausbildung slavischer Mikroliteratursprachen (am Beispiel des Pomakischen und des Schlesischen) : Series : Specimina Philologiae Slavicæ*, Kubon & Sagner GmbH — Bibliomed, München-Berlin-Leipzig-Washington/D. C., Band 185, 355 S.
14. Kahl, T. (2007), “The presence of Pomaks in Turkey”, *The Pomaks in Greece and Bulgaria. A Model Case for Borderland Minorities in the Balkans : Südosteuropa-Studien*, ed. by K. Steinke & Ch. Voss. Verlag Otto Sagner / Südosteuropa Gesellschaft, München, vol. 73, pp. 227–234.
15. Koroloff, L. (2012), “Notes on the Dialect of Zhërveni, Kostur Region, as Spoken by Their Descendants in Mustafaapaşa and Cemil Köy, Turkey”, *Slovène*, Institute for Slavic Studies RAS, Moscow, issue 2, pp. 111–116.

ІЛІВ Іван Георгійович,

доктор болгарської мови, доцент кафедри гуманітарних наук Пловдивського університету, філія в Керджалі; Бломорський бульвар, 26, Керджалі, 6600, Болгарія; тел.: +359886787696; e-mail: ivan_iliev20002000@yahoo.com; ORCID ID: 0000–0002–2627–972X

ПРО ПОЧАТОК БОЛГАРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ НОРМИ В РЕСПУБЛІЦІ ТУРЦІЯ

Анотація. *Об'єктом* дослідження у статті є перші прояви болгарської літературної мови в Турецькій Республіці, робота болгарсько-магометанського автора Хасана Уйгуна, видавця за фахом. Це дуже важлива тема, оскільки про існування літературних творів на діалектній болгарській мові в Туреччині нічого не відомо. *Мета* — ознайомити читачів з його прозаїчними та поетичними творами (оповідання «Кривавочервоні» та вірш «Я помак»), написаними на болгарському діалекті, та правописом, використаним в них. Був застосований філологічний *метод*, заснований на текстовому аналізі творів. Стаття є серйозним науковим досягненням, а результатом є відкриття нових даних. Практична цінність роботи полягає в тому, що це перша спроба експортувати інформацію про таку діяльність представника болгарської меншини в Туреччині, хоча подібні дослідження вже тривалий час проводилися у Греції, Албанії, Румунії (Банат) і в Північній Македонії.

Ключові слова: болгарська мова, болгарські діалекти, літературна мова, європейська Туреччина, болгарські меншини за кордоном, Хасан Уйгун.

Ivan G. ILIEV,

Ph. D., Associate Professor of Plovdiv University, Kardzhali Campus, Department of Humanities[^]
26 Belomorski Blvd, 6600 Kardzhali, Bulgaria, phone: + 359886787696
ORCID I: 0000–0002–2627–972X

ON THE BEGINNING OF A STANDARD BULGARIAN LANGUAGE FORM IN THE REPUBLIC OF TURKEY

Summary. The *object* of research in this article is the first manifestation of a standard Bulgarian language form in the Republic of Turkey, whose author is the Muslim Bulgarian Hasan Uygun who works as publisher. It is a very important *subject* because nothing is known of literary works in dialectal Bulgarian in Turkey. The *purpose* is that the readers get acquainted with his fiction and poetry (the short story *Bloodred* and the piece of poetry *I am Pomak*), written in a Bulgarian dialect as well as with the orthography he uses in them. A philology *method* is used based on a text analysis of the shown works. The article is a serious *finding* of research and as a result of his work new data are discovered. The *practical value* of this research is that it is a first attempt for presenting information about such activity by a representative

of the Muslim Bulgarian minority in Turkey although so far attempts have been made to initiate such activity in Greece and Albania, too, alongside with the significant amount of literary works created by the Bulgarians in Romanian Banat (centuries-long tradition) and North Macedonia (for most than seventy years).

Key words: Bulgarian language, Bulgarian dialects, standard language, European Turkey, Bulgarian minorities abroad, Hasan Uygun.

Статтю отримано 17.04.2021 г

DOI: 10.18524/2307-4558.2021.35.237851

УДК 811.161.1'282.2'342.3'371'373

ПЕДЧЕНКО Людмила Вадимовна,

кандидат филологических наук, доцент, зав. кафедрой русского языка филологического факультета Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина; пл. Свободы, 4, г. Харьков, 61022, Украина, тел.: +38 057 7075357; e-mail: pedchenko1210@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-8603-293X

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ ПЕРЦЕПТИВНОГО ПРИЗНАКА «ВЛАЖНОСТЬ» (ПО ДАННЫМ РУССКОГО ДИАЛЕКТНОГО ЯЗЫКА)

Аннотация. *Цель* статьи — выявить характер концептуализации перцептивного признака «влажный» в русском диалектном языке и факторы, его детерминирующие. *Объект* исследования — семантика лексем *мокрый, влажный, сырой* и их ареальных оппозиций и дериватов в говорах русского языка. *Предметом* исследования являются когнитивные признаки, актуализированные в семантической структуре данной группы лексем. В работе использованы *методы* семантического, этимологического, компонентного анализа, исторический и описательный методы. В *результате* анализа семантики номинаций перцептивного признака «влажный» в русском диалектном языке было установлено, что характер языковой концептуализации данного признака детерминирован не только эмпирическими, но и собственно лингвистическими факторами. Номинативный потенциал лексем *мокрый, влажный, сырой* и их дериватов демонстрирует неизоморфность их семантических структур, которая может быть обусловлена как различием их внутренних форм, исконной семантики, так и различными векторами дальнейшего семантического развития. Этимологические сведения дают основания предположить, что данные номинации изначально актуализировали различные аспекты концепта «влажность»: прилагательное *мокрый* и его производные соотносились с представлением о «природной» влаге (ср. исконные значения «лужа, грязь, болото»), деривационное гнездо с корнем *волог-/волож-* манифестировало интерпретацию жидкости как человеческой пищи, а лексемы, восходящие к праслав. *syrgъ, обозначали влагу, содержащуюся внутри необработанных или не до конца обработанных, недосушенных предметов. **Выводы.** Гетерогенность исконных смыслов и обусловленные ею различные направления семантического развития лексем, вербализующих признак «влажность» в русском диалектном языке, позволяют говорить о сложной структуре соответствующего концепта, о необходимости выделения в этой структуре субконцептов, актуализирующих различные аспекты интерпретации данного перцептивного признака.

Ключевые слова: диалектная лексика, семантика, номинация, перцептивный признак, когнитивная интерпретация, концептуализация, русская диалектология.

Постановка проблемы. Восприятие в психологии рассматривается, во-первых, как субъективный образ предмета, явления или процесса, непосредственно воздействующего на анализатор или систему анализаторов (употребляются также термины «образ восприятия», «перцептивный образ»), во-вторых, как сложный психофизиологический процесс формирования перцептивного образа [2, с. 74].

Система восприятия формирует перцептивный базис, который является основой ментальной деятельности человека, поскольку именно восприятие связывает человека с окружающим миром. Как отмечает Ю. Д. Апресян, «в наивной, как и в научной картине мира, через систему восприятия человек получает всю ту информацию, которая направляется на обработку в сознание и на основании которой человек осмысляет действительность, получает знания, вырабатывает мнения, планирует свои действия и т. п.» [1, с. 49]. Перцептивные признаки категоризируются, получают своё вербальное выражение и во многих случаях приобретают семиотическую значимость, которая неразрывно связана с лингвистической значимостью соответствующих признаков слов. Наименования перцептивных признаков могут подвергаться метафоризации, демонстрируя так называемые «категориальные сдвиги», при этом векторы этих семантических модификаций («семантических сдвигов») у вербализаторов одного и того же перцептивного признака могут существенно различаться. Синонимичные лексемы и их дериваты, обозначающие один и тот же перцептивный признак, могут приобретать метафорические значения, относящиеся к различным концептуальным сферам, расширяя семиотическую значимость данного перцептивного признака.

Связь с предыдущими и смежными исследованиями. Изучение восприятия в рамках лингвистики, как правило, связано с анализом средств языкового выражения различных модусов воспри-